

Kunstinstellingen zouden ruimten moeten worden voor parallele processen van samenwerking en participatie die niet meer mogelijk zijn in een geprivatiseerde openbare ruimte.

biele ruimte kan een stroom van subjectiviteiten samenwerken doorheen een stroom van opinies en werk zonder die ruimte in gevaar te brengen door oncontroleerbare en onvoorspelbare meningsverschillen. Een andere belangrijke rol die is weggelegd voor ruimtelijke stabiliteit is het scheppen van de illusie van transparantie – zulke plekken worden altijd getoond in hun volle zichtbaarheid en potentieel vermogen, ze produceren altijd de illusie van een mogelijkheid tot deelname en vrij handelen. Lefebvre waarschuwt ons precies voor die illusie van transparantie – waar ruimte zich voordoet als licht, begrijpelijk, als een plek waar actie de vrije teugels krijgt, zien we die ruimte als onschuldig, zonder hinderlagen. De institutionele ruimte voor onderhandeling is een voorbeeld bij uitstek van die illusie van transparantie.⁵

Hoe kunnen we dan ingaan tegen de steeds groter wordende stroom van tekens, waarbij communicatie en samenwerking symbolische waarden zijn, en participatie en constante activiteit van de hedendaagse subjectiviteit altijd maar hoger aangeschreven staan? Hoe kunnen we vermijden dat verlangens die deel uitmaken van het handelen niet het belangrijkste instrument worden om een constante stroom van vrijheden en mogelijkheden te produceren, binnen de verlichte en verlossende ruimte van artistieke instellingen? In artistieke instellingen vandaag leeft nog altijd te veel de illusie van transparantie, zelfs al lijken vele artistieke instellingen vandaag meer op een barok curiosamuseum. De stabiele ruimte moet er uiteindelijk wel zijn om niet-stabiliteit mogelijk te maken, stromen van meningsverschillen, voortdurende verandering van rollen en de gemeenschappelijkheid van handelen. Het probleem is dat met deze illusie van transparantie bepaalde samenwerkende subjectiviteiten nog zichtbaarder en toonbaarder worden, andere nog veel minder, afhankelijk van de gemeenschappelijke maatstaf van hedendaagsheid die voortdurend wordt geproduceerd in deze institutionele machine.

Ruimtelijke gevolgen van samenwerking

Om de politieke verschuiving in de idee van samenwerking als een niet-functioneren te begrijpen, moeten we dieper ingaan op de vraag van de ruimte. Het concept van samenwerking die posities inneemt in de taal sluit nauw aan bij een paar observaties van Charles Esche. 'Met de term "kunst" lijken we vandaag de dag te verwijzen naar de ruimte die in de samenleving is voorbehouden voor experiment, bevraging en ontdekking, een plek die religie, wetenschap en filosofie vroeger ingenomen hebben. Het is een actieve ruimte geworden in plaats van een ruimte van passieve observatie. Daarom moeten de instellingen die zich met kunst bezighouden nu tegelijkertijd de rol vervullen van gemeenschapscentrum, laboratorium en academie, en

minder de vertrouwde rol van toonruimte vervullen.⁶ Esche is overtuigd van de nood aan een specifieke 'geëngageerde autonome' relatie tot het kapitalisme in de artistieke instellingen vandaag, waar gelaveerd wordt tussen de irrelevantie van kunst en de mogelijkheden die die kunst doet ontstaan. De culturele paleizen en musea vandaag moeten 'erkende ruimten voor democratische afwijkingen' worden, waarbij musea 'tolerante en fantasierijke ruimten moeten zijn waar plaats is voor het uitdrukken van individuele en collectieve verlangens die niet opgevangen of zelfs niet gedacht kunnen worden binnen het huidige politieke discours.'⁷ Onenigheid, incoherentie en onvoorspelbare resultaten worden aangemoedigd, onder meer door het her-definiëren van de sociale actoren van het museum (curatoren, publiek, kunstenaars, enzovoort). Kunstinstellingen zouden ruimten moeten worden voor parallele processen van samenwerking en participatie die niet meer mogelijk zijn in een geprivatiseerde openbare ruimte. Met in het achterhoofd de crisis van de parlementaire democratie (die met haar onderhandelingen rondtolt in een complex netwerk van simulaties), de privatisering en commercialisering van de openbare ruimte en de corporatieve verafgoding van samenwerking, zouden artistieke instellingen zich op z'n minst moeten engageren voor de idee van vrijheid. Vraagtekens plaatsen en tegelijkertijd 'nog altijd de idee van een samenleving van vrij denkende burgers suggereren als een mogelijke realiteit, zelfs al is het maar op een specifiek moment en op een welbepaalde plaats.'⁸ De kritische focus van samenwerking is geen institutionele kwestie van auteurschap, een idee die het modernistische concept van de autonome kunstenaar en de economie van de artistieke instellingen aanvocht. Het is ook geen esthetische vormgeving van ruimten voor relationele onderhandeling met waarnemers/ publiek/ toeschouwers, waar kunst een ontmoetingsplek wordt, zoals beschreven door Bourriaud.⁹ Het volstaat dus niet tevreden te zijn met de verschuiving van artistieke instellingen in het laatste decennium: van de dematerialisatie van het artistieke object naar het veranderlijke en relationele engagement van subjectiviteiten, de voornaamste strategie van de institutionele kritiek. Esche gaat verder en radicaliseert deze verschuiving. Hij plaatst de artistieke instelling in het domein van het mogelijke, de instelling die zich openstelt voor de mogelijkheid van democratische afwijkingen, de mogelijkheid om sociabiliteit te produceren, iets wat als mogelijkheid (en afwijking) onmiddellijk gevolgen heeft voor de ruimte.